

1-2.

szám

SZÉKELY

UTKEZÉS

◆ IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT ◆ MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN ◆ II. ÉVFOLYAM ◆ 1991 ◆ ÁRA: 201ej ◆

▽ VISSZAEMLEKEZÉSEK EGY SÖTÉTEBB KORRA ▽ Benkő András: ZENETÖRTÉNETÜNK ▽ Bakay Kornél: AZ ÁLLAMALAPÍTÓ SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÉS A KORONÁZÁSI PALÁST ▽ Balázs Géza: A MAI FOLKLÓRMŰFAJOK GYŰJTÉSÉRŐL ▽ Liszka József: MEGALAKULT A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG ▽ Csomortáni Magdolna: KÖZELMŰLTUNK KÉPEI ▽ Balogh Edgár: INTÉS A MAGÁNYBÓL ▽ Böződi György: AHONNAN ELINDULUNK ▽ Sütő András: A VÁMOSOK MINDIG ÉBEREK, HA SÍRHANT REJLIK A KÉZITÁSKÁBAN ▽ Beke György: MOSOLY SZALADT AZ ARCOMRA ▽ Penckófer János: A MŰVÉSZETNEK SZÁRNYALNIA KELL ▽ Benkő András: VERDI ▽ György Attila: ISTEN LÉTE ▽ Balázs Gábor: A SZÉKELYEK NYOMÁBAN ▽ Nagy Gáspár, Horváth Imre, Kányádi Sándor, Farkas Árpád, Beke Sándor VERSEI ▽

Kós Károly rajza

VISSZAEMLEKEZÉSEK EGY SÖTÉTEBB KORRA

A történelem emlékek tárháza. Az egyéni és kollektív emlékezés. A kollektív emlékezés hiányában megkérdőjeleződik az egyének, mint valamely közösség tagjának tudata. Az egyéni emlékezés nélkül nem lehet teljes a nemzeti tudat.

Minden korban volt, amit elmond(hat)tunk egymásnak — suttogva, félve a be nem avatottaktól — és volt, amit magunkba folytattunk és legbensőségesebb barátunknak sem tártunk fel.

Eljött a nyilatkozás lehetőségének kora. Nem a megvetés, a gyűlöletszítás, vagy a bosszúállás szándékával, csak az egyszerű tényfeltárás, lefojtott fájdalom szabadon feltörő kiáltásának igényével. Ezzel a szándékkal indítjuk meg rovatunkat az első ilyen jellegű visszaemlékezéssel.

Próbáljunk meg mindannyian — nyilatkozók és olvasók — elfogulatlanoknak lenni!

Róth András Lajos

A SZENVEDÉS TISZTÍT

„Mosolygó nézés és jól nevelt arc, mögötte meghasad a szív...” Ismert melódia szövege. Mosolygunk, miközben belülről zokogunk. Ez magánügy, ámbar most közügy is lehetne. Végezzük mindennapi teendőinket, rendíthetetlenek vagyunk, nem lemondóak, nem megalkuvóak.

Én úgy érzem, a türelmem és az akaraterőm határtalan, ha nemes cél szolgálatára kötelezem el magam.

Háborús gyerek voltam. Ősi, székely származású. Anyai dédapám dr. Molnár József, a csíkszeredai régi kórház alapítója. Pszichológusnak készültem. Magyarországon érettségiztem a Rákosi-rendszer végnapjai előtt, s abban az időben néhány évre beszüntették a pszichológia-filozófia szakot Pesten. Hazajöttem Csíkszába. 18 évesen kezdődött a kálváriám. Édesanyám egyedül gazdálkodott Csíkmindszenten, mint élkülak. 58 éves volt, idegbeteg, súlyos szívbeteget. Ideérkezésemtől megdöbbentem, mennyire tönkrement lelkileg, fizikailag. Sápadtan, elesigázottan feküdt az ágyon, miközben azt mesélte, hogy az előző napokban a milícia bekísérte a község házára, hogy sűrölje fel a besározott helyiséget. Nem engedték meg, hogy a faluból az asszonyok, akik ismerték és szerették, segítsenek neki. Addig dolgozott, míg összeesett.

Más út nem volt számomra, felvállaltam a terheit. De hogyan is kezdjen neki, egy tapasztalatlan, az iskola padjaiból kikerülő fiatal lány. Először is jó emberek segítségével kiszöktetők édesanyámat a csángókhoz, az Úz völgyébe, a havasok közé. (Előzőleg megtudtam, hogy soron van már a Duna-csatornához szülő „kiküldetése”). Én pedig tragikus hirtelenséggel hozzámertem egy jószándékú, de primitív emberhez, pánikból és gyávaságból, attól félve, hogy az idegenből a faluba helyezett basáskodó elnökök, aktivisták prédájául esem. Gondoltam támaszom is lesz (ebben tévedtem), és mérsékleltel bannak majd egy terhes, vagy kisgyerekes anyával. Átvettém a kuláktárust, s így később édesanyámat hazahozhattuk.

Majdnem minden éjjel háborgattak; dörmögéssel, ajtórugdosással jött a milicista,

különböző elvtársakkal, reggelre beidézve a Néptanácshoz „parancskihirdetésre”. Ez általában gyalázkodásokból állt, meg valami törvénytelen összeget, ingyenfuvar, egyre több termény, meg állat beszolgáltatását követelték. Egy alkalommal a Néptanács udvarán a „raport” alatt „visszapofázni” mértem. Egy Boross nevű elvtárs (jó néhány éve „megboldogult”) nekem indult, hogy megüssön. 7-8 hónapos terhesen, ösztönösen is védve születendő gyermekemet, megfutamodtam. Kergetett még el nem estem. A földön összekuporodva vártam a rugásokat, de CSAK leköpött, mondván, mit szaladgálok akkora hassal.

Az üldözés a továbbiakban is folytatódott, a gyerekeim mindig felsírtak az éjjeli látogatások alkalmával. (Engem a mai napig is rosszullét, heves szívdobogás fog el, ha valaki a késő esti órákban még ha illedelmesen, halványan is kopog. Eladtunk a földjeinkből, amíg még vették. Aztán jöttek „foglalni”, elvitték egyetlen perzsaszőnyegünket, Nagy Imre képet, rádiót, értékesebb javainkat. A főzőkályhát a gyerekekre való tekintettel hagyták meg, ellenben az ágyneműt, amiben aludtunk, reggel vittük s este hoztuk haza a szomszédokból. Rákerült a sor az egyetlen disznónkra, borjuinkra, csak a két jármos tehenet hagyták meg, hogy legyen mivel a földet megművelhessük. Az is bekövetkezett, hogy a két szoba közül az egyikből kidobálták az udvarra a bútorainkat, s idegenből jöttöket költöztettek be. Gyötrelmeimet látva s az addig átélte szenvedések, megaláztatások hatásaként, édesanyám összeroppant. Megzavarodott. Elmeorvosintézetbe került, ahol hamarosan bekövetkezett a mártírhalála. Engem is nemcsak anyagilag, lelkileg is tönkre akartak tenni. Sokszor úgy éreztem, hogy halálra vagyok ítélve, s lehajtott fejjel kell járnom, kerülve az embereket, mint egy rablőgyilkos.

Később lassankint lazult a nyomás, a térség is „beköszöntött”. Kegyeskedtek nekem is állást adni, először bolli elárusító, majd könyvelő lettem. Házasságom minősíthetetlen és abszurd volt. Gyermekemet neveltem,

férjemnek igyekeztem kedvébe járni, munkába jártam, kosztot adtam, varrtam, dalárdában énekeltem, sajtóban jelentkeztem, dolgoztam, csak hogy ne jusson időm arra, hogy gondolkozzak és emlékezzek.

Az égiek segítségével a '70-es években kezdtem magam embernek érezni, mikor is különböző lapokban közölték a cikkeimet. A Dolgozó Nő irodalmi pályázatnak a különdíját is megnyertem. De ez a korszak is csak néhány évig tartott, ismét sötét idők következtek életemben, humánus, emberközpontú frásaim kiszorultak a lapokból, az egyoldalú, politikai arcú miatt. Azért nem csüggedtem el, lelki egyensúlyom rendben volt, a múltban átéltek megdöbbentek, vártam és reméltem. Éreztem, hogy a diktátor minél több túlkapásra vetemedik, annál hamarabb lebukik. Megtörtént. És most? Meggyőződéseim, hogy szükség van a munkámra. Mint már utaltam, a rendíthetetlen, sok vihart kibírt, megértővé vált, megtisztult, mindent kibíró lelkierőre, amit a lapokban meg-megjelenő frásaimmal igyekszem beleszuggerni embertársaim lelkébe. Bár sok minden reménytelennek látszik, de tapasztalhattuk, az élet, a politika, a történelem útjai kiszámíthatatlanok, de mégis ahol a legnagyobb a veszély, ott van a legközelebb az Isten.

Szeretem az embereket. Úgy születtem, hogy sohasem tudtam gyűlölni senkit. Úgy érzem, hogy „én tükre vagyok minden mosolyoknak és azért élek, hogy visszamosolyogjak”. Az is meggyőződéseim, hogy derűvel, jószándékkal, jó tettekkel legyőzhetjük a gonoszt. És lelkiismeretes munkával. Hogy mikor? Előreláthatatlan, de bekövetkezik. Ez biztos.

Előfordult, hogy a TV képernyőjére is visszamosolyogtam. Igaz, egy kicsit keserűen, mert nem így képzeltek. Oh, hogy milyen naivak és jóhiszeműek voltunk! De hát mindenből tanul az ember. Most már szedjük csak össze magunkat és lássunk a dolgaink után, ami lelkünk diktálta kötelességünk.

Páll D. Erzsébet

Csíkszereda

Tisztelt szerkesztőség!

Az Észak–Amerikai magyarság szívesen olvasná az erdélyi *Székegyházi Útkereső* című folyóiratot. Önök beleegyezésével szervezetünk hozzájárul olvasóközönségük körének bővítéséhez, ugyanakkor készek vagyunk információkat cserélni és propagálni. Tudatni kívánjuk az erdélyi magyarsággal létezésünket (mint szervezet). Ebből a célból mellékeljük a szervezetünk megalakulását ismertető közleményt.

EMBERI JOGOKAT A MAGYAROKNAK!-EMBERI JOGOKAT MINDENKINEK!

Ezrekre az elviekre épül a Torontóban megalakult *Magyar Emberi Jogok Fóruma*. Szervezetünk alapító tagjai már hosszú évek óta küzdenek a magyarság emberi jogaiért. Célunk egy demokratikus keretben működő tömegszervezet kialakítása, melynek érdekében csoportokat létesítünk Észak–Amerika különböző városaiban és kapcsolatokat teremtünk már létező mozgalmakkal. Szervezetünk első rendű célkitűzése a magyarság egyéni és kollektív jogainak biztosítása és a nemzetek közötti megbékélés. Sürgősen meg kell állítanunk azt a mesterséges folyamatot, amely a mai napig arra kényszeríti a magyarságot, hogy elhagyja szülőföldjét és feladja évezredek hagyományait és kultúráját. A *Magyar Emberi Jogok Fóruma* kapcsolatot kíván teremteni erdélyi, felvidéki, dévöldi, kárpátaljai és más magyarok lakta területeken működő csoportokkal, melyek szintén emberi jogokért küzdenek. (...)

A Torontói Magyar Emberi Jogok Fóruma

Még egyszer az udvarhelyi
nyelvrendeletről

Két irányban halad az emberi élet.

Egyik a gyakorlat — másik az elmélet.

A liberálisok brassói nagygyűlésén Moldoveanu Leonte brailai képviselő volt az első szónok, aki beszédében — többek között — a következőket mondta: „El kell ismernünk, hogy az erdélyi kisebbségek kultúrája magas színvonalú. Most, hogy Románia szintén az igazi Európa asztalánál foglal helyet, arra kell törekedni, hogy a kisebbségek mintájára kulturális téren igyekezzünk elsősorban fejlődést mutatni. A kormány jó viszonyban él a kisebbségekkel. Mi szeretjük őket.”

— Eljének a kisebbségek! — zúgott fel erre a tömeg. — Eljének a mi más nyelvű testvéreink!

Ez az elmélet.

...A brassói gyűlésen városunkból Răceanu adminisztrátor úr is részt vett. Nem tudjuk, vajon ő is éljen-e a tömeggel. De azt tudjuk, hogy a pénzügygazdálkodás helyiségeiben még ma is ki van függesztve az adminisztrátor úr rendelete, amely megtiltja Udvarhely megye egész közönségének, hogy magyarul beszéljen. Ezeket a tilalmi táblákat az adminisztrátor úr a brassói gyűlés után sem szedette le a falakról...

...Ez a gyakorlat.

Eljének a mi más nyelvű testvéreink!

Székegyházi Közélet (politikai, közgazdasági és társadalmi újság) 1928 febr. 26. (XI. évf.) 9. szám

ZENETÖRTÉNETÜNK

(Bevezető sorok)

Egyesekben felmerülhet a kérdés: mi szükség erről a témáról külön szólni? El kell ismernünk, hogy a kérdés némileg jogos. Hadd előlegezzük is mindjárt a választ: beszélni, írni kell róla.

Szellemi életünkkel, egyes részleteivel, sajátos területeivel külön-külön is foglalkozik művelődéstörténetünk részletező tanulmányok és összefoglaló munkák keretében egyaránt. Így nyilván a zenével is. Elég, ha példaként a magyar művelődés történetének Domanovszky Sándor által szerkesztett ötkötetes munkára utalunk (Bp. I–IV. k. 1939–1941, V. k. én.). Kézenfekvő példa a jó évtizednyi távolban megjelent két hazai művelődéstörténeti kötet is (szerk. Csetri Elek, Jakó Zsigmond, Sipos Gábor, Tonk Sándor, Bukarest, 1979, 1980), valamint a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon eddig megjelent I. kötete (főszerk. Balogh Edgár, — irodalmi vonatkozásokat is tartalmazó címszavak formájában, Bukarest, 1981).

Az utóbbi időben jelent meg Dobszay László munkája (*Magyar zene-történet*, Bp. 1984.) és szerzők sorának többkötetesre tervezett magyar zene-történetének két kötete (szerk. Rajeczky Benjamin, ill. Bárdos Kornél, Bp. 1988, ill. 1990). Dobszay László summásan, a Rajeczky és Bárdos szerkesztette kötetek szerzői a nagyobb arányok nyújtotta lehetőségekhez mérten szerteágazóbban tartják számon az itteni fontosabb eredményeket is. Természetesen sem egyik, sem másik munka nem tárgyalhatja teljes részletességgel a tájainkon kialakult zenei élet fejlődését. A fenti kérdés tehát csak annyiban érvényes és jogos, hogy ezek után/mellett van-e helye a jelzett cikksorozatnak? Nyilvánvaló, hogy e sorozat nem lehet az említett kötetek anyagának ismételése, viszont az is természetes, hogy ilyen összegező, széleskörű tudományos apparátussal gyűjtött és feldolgozott anyag birtokában, európai összefüggésekben is tájékoztató, idevágó eredményeket is megfogalmazó munkákat nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Meg kell említenünk azt is, hogy

1936-ban napvilágot látott Bartha Dénesnek *Erdély zenei története* (Bp. 1936) című dolgozata, mely szintén a jelentős előzmények egyike. Megjelenése óta több mint félszázad telt el, miközben újabb eredmények/adatok bukkantak fel régi korokat illetően, arról nem is szólva, hogy zenei életünk egyes területei kirekedtek nemcsak ebből a munkából, hanem napjaink gyűjteményes kötetéből is. Az előtünk-járók, a természet rendje szerint elsősorban a részleteredményekre összpontosították figyelmüket, erőfeszítéseiket s már nem jutottak el az összegezésig. Seprődi előbb a teljes magyar zenei élet fejlődését szeretne volna átfogni. Mire a kényszerítő körülmények folytán az erdélyire tért volna át, a sors közbeszólt és ő távozott az élők sorából. Lakatos István — számos román és szász vonatkozással — az erdélyi/romániai magyar zenére összpontosított. A maga nemében teljességre törekvő összegezésig nem jutott el; nyomtatásban megjelent anyaga elsősorban az európai nagyok művészetének térhódítását, cikkanyaga zeneszerzésre, előadóművészetre illetőleg zeneírással koncentrált, előkészítve Kolozsvár zenei monográfiájának megírását.

Az összefoglaló munkák egyébként is a fejlődés fő vonalára irányítják olvasóik figyelmét, jellegükben fogva nem időzhetnek olyan részletkérdéseknél, melyek helyi viszonylatban viszont megérdemlik, hogy az utókor számon tartsa, megfelelően értékelje, megbecsülje, adott esetben tovább fejlessze. Erről az oldaláról tekintve a felvetett kérdést, érthetővé és indokoltá válik a pozitív válasz: egy cikksorozat erejéig mindenképpen helye van zenei fejlődéstörténetünk számbavételének, megfelelő súllyal illeszkedve a számunkra fontos helyi anyagot. S talán az sem megvetendő szempont, hogy e cikksorozat szellemi életünk más terület(ei)hez hasonlóan hozzásegít(het) nemzetiségi öntudatunk ápolásához, erősítéséhez is.

Benkő András

Az Árpád-ház családtörténete mindmáig nem kellően tisztázott. Álmos fejedelmet a fia, Árpád követte s több forrás szerint Árpádot is legkisebb fia, Zulta (Zoltán) váltotta fel a fejedelmi székben. Zulta fia volt a következő fejedelem, Taksony s Taksony örökébe is a fia Géza léphetett. Géza fejedelem művét is a fia, Vajk, a későbbi István király folytathatta. Úgy látszik tehát, hogy a trónöröklés rendje egységes és zavartalanul egyenesági, feltéve persze, hogy uralkodásra alkalmas fiúutód van. Közismert, hogy I. István király is a fiát, Imrét tekintette a trónörökös hercegnek, akire egész életművét kívánta bízni: „eldöntötte, hogy a királyi felség koronáját fiának... Imre hercegnek fogja adni”. Szent István a fiának írt *Intelemekben* (1015) pedig így beszél: „még életemben tanulságokat, parancsokat, tanácsokat, javaslatokat (adok)... ha majd utánam uralkodni fogsz...” Egy másik forrás azt mondja: „minden óhajtsával azt kívánta, hogy fia túlélje, s hogy utána országának ő kerüljön az élére”. Az *Intelemek* egésze ékes bizonyíték arra, hogy Szent István a keresztény magyar királyságot, a tíz püspökséget, a 45 vármegyét, a királyi sereget, a kolostorokat és templomokat a fiára kívánta hagyni. Imre herceg 1007 táján születhetett, tehát nagyon is érett férfiként állt királyi atyja mellett 1020 tájától majd egy tucat esztendőn át. Imre herceg tehát valószínű trónörökös volt, aki királyi nevelést kapott.

A magyar Szent Korona legújabb vizsgálatai megengedik annak feltételezését, hogy azzal koronázták meg Istvánt, sőt — esetleg — a fiát, Imrét is. A koronán kívül azonban van még egy fontos és csodálatos szépségű bizonyítékunk Imre herceg eltervezett (vagy végre is hajtott) koronázására: a koronázási palást.

A koronázási palást sorsa és megítélése csaknem pontosan megismétli a Szent Koronáét. Elsietett vizsgálatok, prekonceptiók és kompilációk garmadája. 1978 óta a palást is itthon van, közvetlenül vizsgálható tehát. A palást történeti értékelése eléggé ismert. 1030-ban a veszprémi apácák, Gizella királyné irányításával készítették egy miseruhát, amely eredetileg harangalakú volt, azaz egy hosszanti fejnyíláson keresztül lehetett felöltöni. Ezt a miseruhát a király és a királyné egy év múlva, 1031-ben a székesfehérvári templomnak ajándékozta. A XII. vagy a XIII. században azután nagysietve goromba módon elől felvágták a miseruhát, az aljából pedig 10 hüvelyknyit (25 cm) lemetélték. Ugyanekkor hamarjában készítettek még egy másolatot is (ezt őrzik Pannónhalmán). A koronázási palást hossza 134 cm, átmérője 268 cm, kerülete 442 cm, súlya 4,3 kg. Anyaga vékony bizánci bíborselyem, a felső selyem alatt sötétebb szövet, ez alatt pedig selyembélés. A hímzés sodrott selyemmel, s a szöveten áthúzott finom arany fémszálakkal történt. A palástot egy 6,5–7 cm széles villás kereszt bontja három részre, két arany szalag pedig három mezőre. A villáske-

reszt szártövében áll az Atyát és a Fiút megtestesítő diadalmas Krisztus (Pantokrator), a latin körirat szövege magyar fordításban: „Íme, az ellenségeit legyőző Krisztus magasan ragyog!” A villáskereszt szárain angyal-mellképek. A Pantokrator felett balról Szűz Mária körirata: „A Szent Szülőanya képe az égben ragyog!”, jobbról az áldó Krisztus (nem János evangélista!) a következő körirattal: „A legfőbb királynak az égi gyülekezet szolgál”. Legfelül Isten áldó keze. A palást elülső, mellrészén jobbról felirat: „Ő, az üdvösség biztos reménye a kereszt jele!” Jobboldalt egy megcsónkított mandorlában fel nem ismerhető alakok, mellette szöveg-töredék. A palást vízszintes tengelyében ismét Krisztus-képek, mellette ószövetségi próféták. A próféták alatt fut egy arany szalag, amelyen kék selyemmel a következő szöveg olvasható: „Ezt a kazulát Krisztus megtestesülésének 1031. esztendejében, a 14. indikcióban készítette és adta István király és Gizella

Bakay Kornél (Magyarország)

Az államalapító Szent István király és a koronázási palást

királyné a székesfehérvári Mária-egyháznak”. A villáskereszt függőleges szárának közepén látható a trónoló Krisztus az alábbi körirattal: „A trón az országoló és uralkodó Krisztust jelenti”. Ez alatt egy ifjú férfifej látható. A 12 apostol trónuson ül. Az apostolok alatt egy 17,5 cm széles sávban tíz vértanú mellképe sorakozik, középen balról Gizella királyné, jobbról István király. Mindegyiknek felirata van, ellenben az ifjú férfi felirat nélküli. Általános nézet szerint Imre herceg képe.

A koronázási palástot eddig mindenki felvágott miseruhának tartotta s így az ábrázolások értelmét is kizárólag az egyházi liturgiában kereste. Volt aki, a Hiszekegyet vélte látni rajta, mások a Téged Isten dicsérünk c. himnusz képi megjelenítésének gondolják a kompozíciót, megint más kutató a Mindenszentek litániáját látja megelevenedni a paláston. Kutatásaim szerint ezek a megfejtési kísérletek tévesek. Ez a csodálatos és Európában is páratlan műkincs eleve koronázási palásznak készült és sohasem volt zárt, kúpalakú miseruha! S természetesen sohasem vágta ki egy egész szeletet belőle. Erre bizonyíték az EGINA — R szó szétvágása (ti. regina), másrészt a gallér alatti ráncolt anyag kisimítása után sem találták meg a fejkivágást. A palást javításához az elülső szegélyt vághatták

le 5–6 hüvelyknyi szélességben. Az azonban bizonyos, hogy szent ruhadarabról van szó! A koronázás, a királyavatás ugyanis elsősorban vallási cselekmény volt, szentség (sacramentum) s a király ilyenkor egyházi ruhákat viselt (albát, palástot, stólát, karkötőt, kesztyűt, sarut). Ilyen értelemben a koronázási palást a koronázási mise tükrözője is. A palást hátsó főnézete a legfontosabb. Ezt látja a hívők tömege s amikor a király leborul az oltár előtt, hogy szent olajjal (krizma) felkenjék, csak ez érvényesül. Nem véletlen tehát a trónoló Krisztus körirata és Imre herceg mellképe a királyi szülők között. Képtelenségnek látszik annak feltételezése, hogy a fiúk elvesztését sirató királyi párt már a XI. század elején mártírnak tartották volna. Sokkal valószínűbb, hogy a koronázási palást Szent István akaratából, pontosan megtervezett formában készült Imre herceg, a trónörökös számára! Mégpedig hosszú évek alatt s talán nem is itthon, hanem a régensburgi reichenau-i műhelyek valamelyikében, az örökösödési-öröklési jog szentesítésére. Akit ugyanis az egyház felken és megkoronáz, attól a királyi hatalmat nem lehet elvenni. A királyi hatalom alapja a hit — mondja Szent István az Intelmek-ben, a „hit után az egyház foglalja el a második helyet”. Ez a palást fő mondanivalója. A főpapokat jelképezik a mártírok, a trónuson ülő apostolok hirdetik, hogy a király legfőbb tiszte az ítélkezés. Az apostolok feletti alakok a világi alattvalók: katonák, kereskedők, szolgák. A próféták az ősök tiszteletét, a katolikus egyház legyőzhetetlenségét példázzák.

Imre herceg 1031. szeptember 2-án hirtelen meghalt. Egyetlen nyugati forrás mondja azt, hogy egy vadászaton vadkan ölte meg (Hildesheimi évkönyvek). Újabban egyre több adat erősíti azt a lehetőséget, hogy Imre herceg nem természetes halállal hunyt el. Simon V. Péter mutatott rá arra, hogy az altaichi évkönyvekben szereplő „dux Ruisorum” kitétel nem azt jelenti, hogy Imre az oroszok hercege volt, hanem a bajor Rugiland, azaz Ostmark hercege, azaz az 1024-ben elhunyt II. Henrik császár után nemcsak magyar, hanem bajor trónörökös is (Aventinus)! Imre herceg váratlan halála után 1031. decemberében adományozhatta István király a koronázási palástot a fehérvári Nagyboldogasszony koronázó templomnak, s ekkor készülhetett — pótlólag — a donátori felirat is.

A koronázási palástról az írott források először csak 1290-ben szólnak s ez eléggé különös. Mindenesetre mindig Szent István király ruhájának mondják ettől kezdve.

NAGY GÁSPÁR

(Magyarország)

A hevenes és nyolcvanas években, amikor költők és esztéták egyaránt sok fölösleges szót vesztegettek annak bizonygatására, hogy a költészet közösségi küldetése véget ért, Nagy Gáspár konok és szelíd következetességgel vallotta, hogy „egy élére állított vers” a mi időnkben is sokat tehet. Nem programos politikai harcot hirdetett, csupán nem ismert el tilalomfákat, tabutémákat. Félelem nélkül mondta ki érzéseit, gondolatait. Félelem nélkül nevezte meg azt a kort, melyben élnie adatott. Így hívta ki maga ellen a „nyűszítve támadó gyávaság” bosszúállót, nagy haragját, mely szilenciummal, állásvesztéssel sújtotta a pontos szavú költőt.

Nagy Gáspár lenyűgöző nyugalommal és biztonsággal fogalmazta meg küldetését, mely szerint a költőnek emlékeznie és látnia „esküdt kötelesség”, s nem lehet kisebb ambíciója, mint hogy éppen azt nevezze néven, amit a bölcs megfontolás, a gyávaság, az önmagát túlélt hatalom elhallgatni parancsol. (...)

A hazugság, a történelmi tudatzavar, a történelmi és kulturális nemzetszűkítés, öncsonkítás ellen küzdve adott és ad példát arra, hogy modernség és közösségi küldetés, hagyományok gazdag sokféleségéhez való kötődés és korszerű újítás, erkölcs és esztétikum nem kizárják, hanem feltételezik egymást. Nemcsak néhány történelmi jelentőségűvé vált versével járt ösztönzőn, eszméletlen előtte a magyarországi és kelet-közép-európai változásoknak. Egész személyisége, művészete tisztaságot sugároz és követel.

Görömbei András

UTAZÁS (I)

1988 augusztusában még *falhoz állítottak* kéjesen dúlták fel a rögtön induló repülőről visszaparancsolt bőröndömet hátha teljesíthetik a megbízók kívánalmait szerencsére a kitűnő svájci légitársaság elegáns főlénnyel tűrte a ferihegyi szokásokat még késést is engedélyezett talán sejtette — most lenne első kolumbuszi utam az újvilágba én is túrtem míg fölcsettant a tehetetlen tiszt elbocsátó-intó szövege: „mehet, de aztán vigyázzon...” mire csak annyit tudtam kinyögni: „köszönöm, míg nem leszek itthon, vigyázzanak helyettem is az országra” erre már oldódott szegény fiú de útlevelemet azért méla undorral gyűrögette: „tudja, nekünk szólnak, hogy kit kell ... most magát cseszteti az egyik jóakarója nyilván tudja, miért... szóval vigyázzon meg örüljön is, hiszen elvehettük volna például az erdélyi könyveit...” nem szólhattam csak szégyenkeztem amikor kézenfogva elragadt a kedves légikísérő s mint valami foglyulejtett ritka terroristát különbusszal vitt a már csaknem guruló repülőhöz szinte helyből szálltunk fel hogy elérjük a zürichi csatlakozást valahol az óceán fölött a bárgyú horrorfilm alatt húztam először mosolyra a szám hogy lám most én is minden szorongatás ellenére érvényes szökésben vagyok de tudtam közös szégyenünket sokáig fogom még cipelni hogy a szabad világban sem lehetek szabad októberben egy külön bőröndnyi ajándék tiltott könyvvel jöttem vissza de akkor már az éber örök tüntetőn közömbösek voltak csak csodálkozásomat láttamozhatták az oszlopok mögül kellő távolságból figyelő napszemüveges pofák mit mondjak két hónappal megint öregebbek lettünk

Az utóbbi idők jól ismert politikai tényezői gondoskodtak a néprajznak mint a népi életmódot és műveltséget tanulmányozó történelmi és társadalmi tudománynak a háttérbe szorításáról is. Ennek következtében a hazai magyar sajtó csak szegényes képet nyújthatott kultúránk e gazdag összetevőjéről.

Napjaink valósága azonban egyre sürgeti önismeretünk

elmélyítését. Gyökereink ápolásáért új cikksorozatot indítottunk útnak a Székely Útkereső hasábjain, amelyben megpróbáljuk fölvezetni a hazai, valamint a határainkon túli magyarok néprajzát.

Cs.M.

Balázs Géza
(Magyarország)

A MAI FOLKLÓRMŰFAJOK GYŰJTÉSÉRŐL

Révai Miklós 1782-es felhívása óta beszélhetünk a népköltészet tudatos gyűjtéséről. Ezt követően Faludin, Csokonai, Dugonics, Pálóczi Horváthon keresztül Kölcsey az érdem, hogy elkezdődnek a népköltészeti gyűjtések. Sokszor elhangzott azóta a folklór végét, halálát megjósoló 12., utóbb 24., sőt 25. óra. Toldy Ferenc 1844-ben arról ír, hogy nemcsak a népi poézis, hanem maga a népnyelv is halálra van ítélve.

Mind ezek ellenére nyelvjárások ma is vannak, s népköltészetünk sem az enyészete teljességében. Persze ez a népköltészet nem egészen ugyanolyan, mint a múlt századi — de hát az emberek sem ugyanolyanok. A mai népköltészet, a mai folklór már nemcsak a mára archaikussá vált mitológiából, hagyományból táplálkozik, hanem új forrásai is vannak: a mai mitológiák, a tömegkommunikáció. A szóbeliség még ma is fő jellemzője, de nem feledkezhetünk meg az előtérbe nyomuló népi (paraszti) írásbeliségről sem. Erre a modern jelenségre a folklorizmus (folklór jellegű népköltészet), illetve a mai folklór terminust használjuk.

Fülszünk csak bele egy családi beszélgetésbe, perpatvarba, gyermekek játszótéri szóbeszédébe, idősek délutáni, estvéli „meséléseibe”. Hallunk nevezetes történeteket pozitív és negatív „hősökről”, varázslatos, mitológikus események hangzanak el megkérdőjelezve és megerősítve, fölfedezhetünk ezekben a beszélgetésekben mitikus szövegszerveződéseket. Egy hiányosan vagy majdnem tökéletesen működő folklórvilágot, beszélt nyelvi kultúrát figyelhetünk meg. Bizonyos népköltészeti műfajok elalélnak, kihálnak, mások új erőre kapnak, ismét mások szemünk előtt formálódnak. Vannak tipikusan mai folklór műfajok. Ilyen az élménybeszélés, a tudatosan idézőjelesen használt „igaz” történet, a katonatörténet, a vicc, a feliratos falvédő, a piaci rigmus stb.

A néprajz jelenkutatásként, néplefrásként indult, később vált egyre inkább történelmivé. A források eltávolodása miatt egyre többen hangoztatják: forduljon a néprajz a ma jelenségei felé. Történetek is erre próbálkozással, de éppen a mai folklór nyelvi jelenségeinek gyűjtését nem végzi szinte senki sem. Most a leginkább szóbeli jelenségekre hívnám föl a figyelmet.

Halljuk meg az új, a most születő szólásokat, közmondásokat; általában a frazeológia születőben lévő egységeit! Régi grammatikusaink ezeket a nyelvi „virágainak” tartották. Valóban egy-egy párbeszédet „virágdíszbe” öltöztethet a szólás, közmondás. A sokszor használt szólások

idővel közhelyszerűvé válnak, új események, helyzetek új szóláskincs születését segítik elő. Mostanában keletkezett új, tréfás hangulatú szólás: „Verekszik, mint Botos András a gyermekmegőrzőben” (lakótelepi szólás), „Nehezebb egy gyereket örökbe fogadni, mint dedikált fényképet kapni Jézus Krisztustól” (egy bürokratikus eljárásra figyelmeztető szólás), „Nehogy már a befőtt rakja el a nagymamát!” (a megbomlott hierarchia helyreállítását szolgáló szólás).

Gyűjtsük a nyelvi tréfákat, a vicceket! A viccről úgy tartják, hogy modern, mai műfaj. A magyar viccet különösen hangulata, politikuma miatt értékelik. A viccgyűjtés és kiadás persze nem minden körben arat tetszést. Az ötvenes években vicc is járta a viccgyűjtésről: „A vicc az utcán hever, csak le kell ülni érte”. Vagy a vicceselés szituációjáról: „Mi a különbség maga és a hamutartó között? — Nem tudom. — A hamutartó itt marad!” (És persze ismerve történelmünket, nem is annyira vicc.) Csak megfelelő viccgyűjteményekből lehet következtetéseket levonni a kelet-közép-európai viccvilágról, s ezt az aprómunkát — ami egyébként sok örömmel is jár — az önkéntes, kedvtelésből gyűjtők elvégezhetik.

Figyeljünk föl a gyakori beszédmozzanatokra! Ha olyan helyen tartózkodunk, ahol sokat köszönnek egymásnak az emberek (pályaudvar, üzlet, hivatal), megfigyelhetjük a köszönésformák, és az ezeket „körülvevő” sokféle formális nyelvi elem gazdagságát. Szép feladat lehet egy szociológiailag, területileg körülhatárolt közösség (csoport) köszönésformáinak összegyűjtése. Példa ilyen tréfás kapcsolatkezdésre: „Papramorgós (vagy pálinkás) jó reggelt!” Válasz: „Nem pálinkás jóreggelt az már, hanem boros jónap!”

Mit mondanak az emberek koccintás előtt? „Igyunk, hogy pirosodjunk!” Vagy: „Azt mondta az öreg Kis, ne csak együnk, igyunk is!” Vagy: „Reggel konyak, este konyak, ettől leszünk mozgékonyak!” Sokféle változata van az ivás közbeni szócselkedeteknek. Még nem olvastam ebben a témában tanulmányt, holott a magyar ember a szeszfogyasztásban (sajnos) a világranglistán szerepel.

És még ezer ritualizált szóbeli alkalom, szokás létezik: névnapozás, lakodalom, húsvét, piaci árusrigmus stb. Ezek mind besorolhatók a mai folklórjelenségek közé. Azért vannak, azért táplálkoznak a múltból és azért újulnak meg, hogy hétköznapijainkat színesebbé tegyék, s egyszersmind összekapcsoljanak bennünket egymással, valamint elődeinkkel.

Megalakult a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság

A szlovákiai magyar néprajzi kutatás utóbbi esztendőben tapasztalható fokozatos megerősödése, a korszerűen összehangolt tudományos kutatómunka igénye és az 1989 novembere után Csehszlovákiában bekövetkezett társadalmi-politikai változások eredményeként a *Csemadok* (a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége) keretei között működő Központi Néprajzi Szakbizottsága 1989. december 9-én tartott, s egyben utolsóinak bizonyult bővített vezetőségi ülésén kimondotta önmaga megszüntetését s egyben a jelenlévő 17 szakképzett és önkéntes kutató megalapította a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaságot. A Társaság 1990. január 27-én, Pozsonyban tartotta első, alakuló közgyűlését, ahol közel száz érdeklődő jelent meg. Vendégként jelen volt a Magyar Néprajzi Társaság képviselőjében Selmeczi Kovács Attila, a budapesti Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese, ill. Milan Lesca, a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének az igazgatója. A közgyűlés elfogadta a Liszka József, megbízott elnök által előterjesztett programot, ill. a következő közgyűlésig a Társaság alapszabályzatát. Határozatot hozott, amelynek értelmében a CsMNT egyelőre saját költségvetéssel bíró önálló szervként működik. Szervezetileg nem csatlakozik sem a Szlovák Néprajzi Társasághoz, sem a Magyar Néprajzi Társasághoz, miközben, természetesen, mindkét szervezettel, egyenlő partneri viszonyon alapuló, szoros szakmai együttműködésben szeretne dolgozni. (A CsMNT azóta, 1990. október 5-én együttműködési szerződést kötött a Kriza János Néprajzi Társasággal is.) A közgyűlés egy évre megválasztotta a Társaság tisztikarát, ill. kijelölte a szakosztályokat.

Amennyiben a CsMNT hosszú távú programját, célkitűzéseit kívánjuk röviden felvázolni, akkor azt a két fontos problémakör köré csoportosíthatjuk.

Az első a tudományos program, amely egyrészt — bizonyos érdekképviseleti funkciót is felvállalva — a megfelelő tudományos struktúrák (Központi Magyar Múzeum, Magyar-ságkutató Központ publikációs lehetőségek stb.) kialakításának a

szorgalmazását, másrészt tudományos-szervezési feladatokat is jelentene. Ez utóbbit három területen kell majd megvalósítani. Egyrészt önálló kutatási program kidolgozásával és lebonyolításával, másrészt más tudományos intézményekkel (pl. vidéki múzeumokkal) való közös kutatási programok keretében, harmadsorban pedig egy ösztöndíjalap létrehozása révén egyének, ill. kisebb csoportok néprajzi tudományos kutatómunkájának a támogatásával. Mindehhez természetesen a Társaság fontos feladata az elért tudományos eredmények rendszeres, rugalmas és színvonalas közzétételének a biztosítása. Ennek érdekében azóta már meg is jelent a CsMNT Tájékoztatójának, a *Hírharangnak* az első száma. Ez a kiadvány negyedévenként jelenik meg és a Társaságot, ill. a szlovákiai magyar néprajzi életet érintő időszakos eseményekről ad híradást. Apróbb adatközléseket, néprajzi leírásokat is közöl. A Társaság évkönyve, a *Néprajzi Közlése* viszont az igényesebb és terjedelmesebb néprajzi tanulmányokat, adatközléseket teszi majd hozzáférhetővé. Ezen kívül a Társaság önálló kiadványokat, kérdőíveket, gyűjtési útmutatókat is meg szeretne jelentetni.

Mivel a tudományos utánpótlás biztosítása nélkül nincs értelme messzebbre néző tervet kövacsolni, ezért a CsMNT fontos feladatának tartja a kérdéskör minél rugalmasabb, érzékenyebb kezelését. Folyamatosan odafigyel, hogy a megfelelő központi intézményekben, ill. vidéki múzeumokban jól képzett, lehetőleg, legalább rész képzés formájában, magyarországi egyetemen végzett, magyar nemzetiségű néprajzkutatók megfelelő arányban képviselve végez-hessék munkájukat. Végeredményben szintén a tudományos utánpótlás kérdésköréhez tartozik az önkéntes gyűjtőmozgalom kiszélesítése; továbbképző tanfolyamok szervezésével, pályázatok kiírásával való megerősítése. A közgyűlés óta ezen a területen is sikerült konkrét eredményeket elérni. A Társaság 1990. július 21–28-a között, a gömöri Domicán rendezte meg I. Néprajzi Továbbképző Tanfolyamát, ahol a mintegy harminc résztvevő magyarországi, erdélyi és szlovákiai

magyar néprajzkutatók tolmácsolásában különféle alapozó előadásokat hallgathattak meg, valamint az egyhetes program keretében gyakorlati foglalkozásokra is sor került.

A fentiek már részben átvezettek bennünket a hosszútávú program másik fontos területére, mégpedig a közművelődési szférába. Ezen a téren szintén lényeges feladatai vannak a CsMNT Társaságnak. Annak érdekében, hogy már az általános iskolai oktatásba is szervesen belehessen építeni a népi kultúra értékeit, hogy a szlovákiai magyar pedagógusok a megfelelő szinten tudjanak ezekre az új feladatokra reagálni, a gyerekekkel kellő felkészültséggel foglalkozni, létrejött a Társaság Pedagógiai Munkacsoportja. E testület buzgólkodása eredményeként a nyitrai Pedagógiai Főiskola Magyar Tagozatán az elmúlt tanév nyári szemeszterében, fakultatív módon, heti két órában már néprajzot is oktattak. A pedagógusképzésnek ezt az új formáját a jövőben is gyakorolni szeretnénk. Az iskolai oktatáson kívül a Társaságnak természetesen minden olyan közművelődési területre, médiumra oda kell figyelnie, ahol a népi kultúra értékeit valamilyen formában népszerűsíteni, terjeszteni lehet. Ennek eddig is voltak már kialakult csatornái. A mi feladatunk sok esetben inkább a szakmai hitelességre, igényességre való odafigyelés. Mint új vállalkozást említhetem meg a *Néprajz mindenkinek* című új néprajzi ismeretterjesztő sorozatunkat a pozsonyi rádió magyar adásában.

Természetesen most csak dióhéjban, rendkívül röviden tudtam a CsMNT programját, célkitűzéseit, eddigi részeredményeit ismertetni. Úgy gondolom azonban, hogy némileg ez a vázlatos áttekintés is jelzi munkánk komolyságát, sokszínűségét, sokrétűségét. Remélem, hogy a következő években is mód nyílik arra, hogy az újabb és újabb eredményekről, gondokról rendszeresen beszámoljak.

Liszka József,
a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság elnöke

Közelmúltunk képei

A nyolcvanas évek végének kényszerű körülményei ellenére Kántor László két új, Magyarországon megjelent kiadvánnyal gazdagította ismeretterjesztő irodalmunkat. 1989-ben a Helikon Kiadónál Lászlóffy Aladárval közösen kiadott, a Szép Magyar Könyv seregszemléjén díjazott *Házsongárd* kötete mellett *Túlélő képek** címmel útnak indította 34 erdélyi író vallomását is. Ez a Héttorony könyvkiadónál készült újabb könyv irodalmi és fotóművészeti vallomások tükrében próbálja felvillantani az 1988-as szellemi életünk arcát. Ugyanakkor szeretné „a hiteles erdélyi irodalom iránt” is felkelteni az érdeklődést, amelyet mi romániai magyar irodalomnak nevezünk.

A romániai magyar irodalom életének egyik törvényszerűsége, az úgynevezett „gyöngyragyó-mechanizmus” csalta életre mind a két kötet. Bármennyire is „szomorú”, de a mi irodalmunkban a kényszerű ragyóhelyzet, „az értelem szubjektíve átélte csődje nyitja a távlatot”, teremt értéket (Cs. Gyimesi Éva). Íme erről a fűszövegben tett vallomás: „Amikor a Házsongárdot fényképeztem, sokszor kértek meg ismerős és ismeretlen budapesti meg más városokból érkező látogatók, a legkülönbözőbb társadalmi csoportokhoz és korosztályokhoz tartozók kalauzolniuk őket a temetőben. Örömmel teljesítettem kérésüket, lelkesen mutattam, hol nyugszik Szenci Molnár és Tótfalusi, Kós Károly és Dsida, Bölöni Farkas

Sándor és Jósika... E séták közben döbbenem rá, hogy sokan nem tudták, ki nek a sírját mutogatom. Meglepetten néztem rájuk; hát annak idején nem tanulták meg magyarul a leckét? Hisz ezt a gimnáziumban tanítják! Hát nem, nem tanítják. Ők, a tájékozatlanul kérdezők legalább eljöttek, érdeklődtek. De hányan vannak, akik az Erdély-ismerettől megfosztottnak. E hiány valamelyes pótlására, Lászlóffy Aladárval szövetkezve, megpróbáltunk módot teremteni a tájékozódáshoz, a házsongárdi temetőről immár elkészült könyvünkkel.

Tulajdonképpen ekkor kezdtem gondolkodni azon, vajon ha nagy halottainkat olyannyira nem ismerik, mennyire nem ismerhetik a mai erdélyi költőket, írókat. Tisztelet a kivételnek, nem merném ugyanis állítani, hogy Sütő Andráson és Kányádi Sándoron kívül másokról tudnának. Nyakamba kaptam hát gépemet, és útra keltem, azzal a céllal, hogy felkeresem, lencsevégre kapom, szóra-írássra-bírom írástudóinkat, a még itt élőket, egy album elkészítése érdekében. Első nekifutásra természetesen nem lehetett erdélyi magyar irodalmunk egészét átfogni.

Igaz, hogy ezúttal az olvasó is szeretett volna találkozni minden egyes romániai magyar írástudóval, sajnos egyszerű tényként el kell fogadnia, hogy az album keretei ezt nem válthatták valóra. A szerző kénytelen volt kijelölni a szereplők körét Balogh Edgártól, Horváth Imrétől, Kányádi

Sándoron, Sütő Andráson, Szabó Gyulán át Tompa Gáborig és Kovács András Ferencig vállalva a kérdés vitathatóságának következményeit. E sebezhető pontból adódó feszültségek feloldására álljanak itt Szilágyi István tisztánlátásra intő szavai: az „efféle kollektív jelenlét sohasem teljes, nem is lehet az — hisz válogatott... Mert ugye sohasem sorozódik be, s pláne indítódik a harctérre — hogy a többi példát ne ragozzuk — minden „hadköteles”... Miközben furcsa módon, valahogy mindig az épp jelenlevőkre is hárítódik a válogatás foghíjasságának ódiuma”.

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a *Túlélő képek* valóban egy „túlélő világ” üzenetét őrzi. Egy újabb dokumentum értékű határkő a romániai magyar irodalom történetében az 1974-es *Közelképek* című interjú-sorozat mellett. Egyben útikalauz is egy olyan megélt világban, amelynek számos meghatározóját visszük magunkkal, ki tudja még meddig, hiszen ma is csak reménykedünk abban, hogy „előbb-utóbb kiderül, egymást követik majd a jobbnál jobb évek, amikor a világ legtermészetesebb módján viselhetjük nemzetiségünket, beszélhetünk, írhatunk anyanyelvünkön, járhatunk vagy járathatjuk gyermekeinket a SAJÁT óvodáinkba, a SAJÁT iskoláinkba, a SAJÁT egyetemünkre”.

Csomortáni Magdolna

**Túlélő képek*. Bp. 1989.

MAGVETŐ

Balogh Edgár

INTÉS A MAGÁNYBÓL

„Van-e joga egy száműzöttnek Rodostórról beszélni a jövőbe állítólagos nénye útján? Okos dolog-e hófehéren Turinből javítgatni a Duna-völgye torzulásainak rajzolatát? Mit ér a stószai csöndből üzengetni a harmadik vagy negyedik utónemzedéknek? És mit akarok én lesújtó történelmi példák után, saját menetemből ugyancsak kiesve, tanító ujjal még magyaráztatni fiaimnak és unokáimnak? Nézem az oktató pózt fényképcemen, s emlékeimbe beleremegek. Nem eszményképeim nagyságához hasonlítom magam, hanem magányunk azonosságán töprengök. Az én közügyi álmaim sem voltak kischbek elmúlt nagyokénál, éppen csak hogy én még élek, s elhagyatottságomba töpörödvé szinte feleslegesnek érzem már a semmibe szórt biztatást.

A rámszakadt csöndben hallgatom hát a tenger mormolását, asztalomon cserélődik száz meg száz levél, már csak ez köt messzi távolokhoz, s a mánta fenyvesből idáig ér egy kétségbeesett „üresjárat” minden panaszra. Itt a Házsongárd alján már csak erre telik. De ha... Igen, amikor a holtak beszélnek, visszaáll az elmagányosodottak igazának elmúlt varázsa. Kuruc bátorság, a márciusi ifjak népisége, sarlóssok üzenete előbukkan Rodostórról, Turinből és Stószról is, és megannyi csöndbe roskadt emlék újra él. Erőim végére értem, de talán hagyok én is valamit örökölni. Vegye úgy a néző, hogy szóra csücsörödvé, emelt kezemmel immár túlról szólok, s „vert hencegések, törött álmok után” (ezt diákkorom Adyjából idézem) merek újra tanítgatni...”

MEDDŐ DOLGOK

*Merevítik a köveket,
sattrozzák a felhők árnyát,
legyezgetik, ki didereg,
a bédára vetik a pányvát,
teltlik buzgón a telit,
keresztre ácsolnak keresztet,
s itélettel fenyegetik,
kit már keresztre feszítettek.*

Bözödi György

AHONNAN ELINDULUNK

„Amikor az első könyvemért, a Székely bánja-ért hirtelen a Baumgarten díjat kaptam, akkor már a nyakendőmet a csokorról hosszúra eresztettem, és főleg a bajuszomat is kieresztettem, a hajam meg változatlanul félrefésültem. Igen, de aztán jött a fogház, és levágták a hajam, s én meg önként a bajuszomat is levágtam, hogy ne kelljen gondját viselnem.

...Kovács Katona Jenő barátommal sokat jártunk együtt, de nem csak jelképesen volt egy az utunk, hanem a valóságban is. Ő akkoriban a Korunk szerkesztőségi gondjait látta el, ami nem is volt kevés, mert a főszerkesztőnek nem lévén román állampolgársága minden hivatalos teendő reá hárult. A szerkesztőség majdnem szemben volt az Unitárius Kollégiummal, ahol én teológusként laktam. Mivoltomat a ruházatom árulta el, mert a keménykalap nem volt hóbort, sem Chaplin-utánzat, hanem intézményünk oxfordi vonatkozásait jelképezte. Akkoriban Szabédi László is ilyenben járt.

...Szép volt a körutazás Móricz Zsigmonddal Erdélyben s főleg a Székelyföldön. És az az élmény, hogy egy nagy író, hogy lehet művein kívül, emberként így megszeretni, és hogy lehet, hogy ő is engem úgy megszeretett.

...A „Termés” könyvsátra Kolozsvárt ugyan ez idő tájban. Ez volt a mi folyóiratunk, amit néhányan: Asztalos István, Kiss Jenő, Jékely Zoltán, Szabédi László létrehoztunk a Korunk betiltása és a Helikon egyedülmegmaradása ellensúlyozására. Úgy elannyira, hogy a könyvsátrunkban megfért Erdélyi József, Szentimrei Jenő és az akkor még szintén mosolygó Ignác Rózsa. Igen, mert mindnyájan erdélyiek voltunk. És a sátorfába fogózza ott állt a kiadónk, szintén mosolyogva, Szentgerice Jakab Jenő, ki a lapunk kiadásának és terjesztésének minden gondját viselte.

...Ámde tornyosultak az idők és bajok az egész világban. És akkor kaptam a meghívást, hogy vegyek részt a balatonszárszói értekezleten. Hogy az mi volt, azt a tájékoztatlanak nem részletezhetem...Én is elmondottam a magamét.

...Amikor mindentől elvonultam, és csak kizárólag történelmi kutatásokkal foglalkoztam, hogy a mi legendás Gábor Áron bátyánk nemcsak ágyúöntéssel foglalkozott, hanem közben született egy fiacskája is Jusztinától, az ő szintén legendás híró „húséges árnyékától”, aki a csatákba is elkísérte. Ugye, ez nem nagyon nagy dolog, de szép. Még tudományos kutatás eredményének is megjárja...”

Sütő András

A vámosok mindig éberek, ha sírhant rejlik a kézitáskában (mozaik)

(A Magyar Hírek 1987 júniusi számából)

„Igen, a szétszóródás és szóródás, a Nagy Gólesz, ahogy Sólem Aléhem is mondaná. Mert a góleszben aztán benne vagyunk. Akkor tapasztaltam ezt, amikor olyan országokba is eljutottam, ahol azt sem tudták: a földgolyónak melyik pontján él a magyar nép. A szülőföld mozdulatlanságához szokva ezen módfelett csodálkozni kezdtem. Hajdan már az is kalandos életűnek számított, ha valamelyikünk eljutott Kolozsvárig. Most meg — amerikai utazásom előtt — azt mondja anyám:

- El ne felejtse meglátogatni az unokahúgomat.
- Hol találom?
- Abban a Nyujorkban valahol. Egy nagy üzletben kiszolgáló.
- Csakhogy ott rengeteg az üzlet, anyám!
- Nem számít az. Egyik boltos csak tudja, hol a másik boltos.

Az unokahúgomat nem találtam meg, de Miami-ban összeházasítottam egy másik magyar lánnyal, aki a sorsáról tájékoztatott. Csak meg kell szólalni magyarul, máris az anyanyelveden szól rád valaki. Hamburgban, Stockholm-ban, Teheránban, Torontóban... A világ minden táján.

Hogy mi ez, mi lesz a vége? Sokan, sokféleképpen válaszolnak a kérdésre. Én most csak Sólem Rabinovics szavait ismétlem: benne vagyunk a góleszben. Erről készült régebben néhány följegyzésem.

1.

Teherán. Ahol egy kivándorolt székely híre is eljutott hozzám. Valahonnan Gyergyó környékéről indult; talán csak Brailáig akart eljutni, de szokás szerint a kelleténél nagyobb húzott a lóra. Hát most itt van. Azt hiszem, ő az egyetlen székely a két és fél milliós városban.

Találkozni szeretnék vele. Csíkszentjakab után vajon milyennek találja az itteni levegőt? Csodálkoznom kellene rajta; sohasem rokonszenveztem a magyarnak ezzel a máktermészetével. De egy hang azt mondja bennem: csínján az értékeléssel! Az elhanyagottságnak annyi változata lehetséges, ahány kilökött egyéni sors a nemes szenvedély, vagy a pusztá kalandvágy repülőszőnyegén. Itt gyalogolt el Csoma Sándor is, tudjuk mi végett. Némely ember mintha megsejtené, hova van letétbe helyezve a halhatatlansága; Kőrösi Csoma példája szerint leginkább oda, ahol a halála is várja.

Rugonfalvi Kiss István uram jóvoltából szépszerivel jutnak eszembe vándorszékelyek. Itt ment el a görgegy-szentimrei Berezeneczy László — Kossuth helyettese az emigrációs években — ősmagyarokat kutatni. Egyet se talált. Csernátóni Pál ellenkező irányba indult, franciákat keresett, és azok a helyükön voltak; így hozhatta be elsőnek Erdélybe a nagy Descartes műveit, amidőn a nap-tár még nem mutatott 1700-at... Ugyancsak tetemes utat járt meg dálnoki Kovács Áron is; tapasztalatait a *A gyalog-járók lábbetegségei* című könyvecskéjében összegezte. Alsócsernátóni Cseh Imre a törököknek nyújtott segítséget; ha már letelepedett közöttük, megírta a történelmüket. Zágoni Károly emigráns ezredes Amerikában indított lovasrohamot a springfieldi magaslatok ellen. Az amerikai történetírást ezt ilyen címmel tartja számon: *Zágoni halál-lovaglása...*

De mit keres a mi székelyünk Perzsiában?

Vigalmi téren működik. Csárdát alapított.

A virtus nem vész el, csak átalakul. A kor lehetőségeihez igazodik

2.

Hilton Szálló. Kávé, konyak, búrmogyoró. Teherán mesés hangulatának kísérő fényzenéje: a szegfű és a gyertyavilág. A szelíden imbolygó lángocskák elhagyott századok hangulatába ültetnek vissza. Ilyenformán nemcsak térben, hanem időben is jó messzire keveredtem az otthontól. A hazaszálló gondolatnak háromezer kilométert kell legyűrnie.

Hacsak az említett székely meg nem jelenik itten, Mohamed árnyékában ismerősre nem számíthatok. Bejön egy frakkos fiatalember, elkezd zongorázni. Valahogy úgy, hogy a fülünket kímélje, valósággal kézujjhegyen lopja be magát a hangulatunkba. Azt mondja a mellettem ülő hölgy:

— Ez a dallam ugye más, mint amit önök Nyugaton megszoktak? Melankolikus. A keleti érzésvilágnak egyik sajátossága. Figyelje csak!

Figyelem.

A jóvágású, amolyan szoknyacsóditó fiatalember azt játsza, hogy „Akácos út, ha végigmegyek rajtad én...” Helyben vagyunk! A személye felől érdeklődöm a pincérnél. Odavet futtában egy pillantást: *A Hungarian!*

Beke György

MOSOLY SZALADT AZ ARCOMRA...

„Ki vagyok én — fotód vallomása szrint? Helytálló vagy menekülő, nyugalmat mentő vagy éppen nyugalmat felborító? Az a vonás szájam mellett mégiscsak a keserűségé. Minden megölt könyvem mélyített rajta. Őt, teljesen kész, nyomdát váró vagy már a nyomdát elhagyni készülő kötetem útját állták el az olvasók felé. Egyik könyvemnél még az sem számított, hogy már kifizették az árát. Vesszen a szerzői honorárium, a hivatal nagylelkű volt, nem kérte vissza, de a betűket visszaparancsolta a szedőgépek mélyébe. Más köteteim köré szögesdrótból font hálót. Úgy mondják, akik abban a pillanatban szemben ültek velem az egyik könyvtárban, hogy mosoly szaladt az arcomra, mikor kezembe adták a hivatal körlevelét, amely hét lakat alá rendelte a *Boltívek teherbírását*. A fotó rögzített valóságában vajon milyen hangulata lett volna annak a mosolynak?

Hamis nyom maradt utánunk — valamennyiünk után — ezekben a mosolyokban? A félelem, a védekezés vagy éppen reménykedés kínjeleiben? Nem azt akarja-e a mi szorongásunknál is sokkal nagyobb, hatalmasabb, mindenhatóbb földi Félelem, hogy ezt a mosolyt örökössé át a jövőnek? Retusált arcképünket, kisímult homlokunkat, hazug mosolyunkat, hiszen a jövőndő majd ebből ítélhet. Nem lesznek más fogódzói.

Nem lesznek? Az én mosolyom, a Te mosolyod is az lesz. Éppen a derű látszata fog vádolni, nem minket — habár minket is — de értünk mindenképpen.

Szeretném, ha hideg masinád és igazságra hevülő szíved megörökíthetné egyszer arcomon a gondot is. Azt a gondot, amelyet szabadon, őszintén vállalhatok ezért a földért, ezért a népért, s nem kevésbé azért is, hogy a bérlők kényszer-mosolyát gazdai alázattal és önbizalommal törölhessem — törölhessek — le az arcainkról.”

Kányádi Sándor

SZÜRKE SZONETT

Kántor László képeskönyvébe

*Meg ne tévesszen mosolyom
senkit az égvilágon
magamat rég nem álattom
s tégedet se barátom*

*de önnön rettegéseim
miért vetlénem rátok
inkább mosolygok feleim
akár a légtornászok*

*kihunyóban a csillagunk
ezen a korhadt kupolán
félve nézek a mélybe*

*isten csodája hogy vagyunk
mosolyogjatok vissza rám
nincs a csodának vége*

Kolozsvár, 1989. január 15.

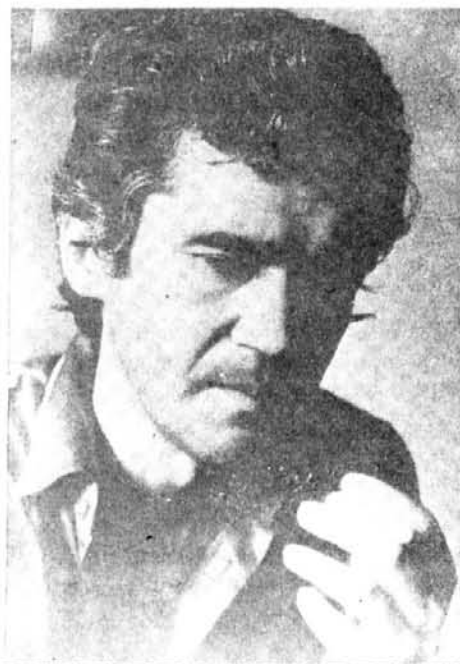
Farkas Árpád

EGYSZER MAJD ARCOM IS ELKÉSZÜL

*Halálós ágyán tíz szikrázó ujjal anyám
még lefejtette arcát —: viseld egészséggel, fiam!
Széthordanák úgyis a férgek a föld alatt,
fölzabálnák csigák és pondrók,
pedig kislánykorom szalad véle,
kötényéből magot szórva a libatopos udvaron,
keringnek benne az első bálók,
pelenkamosások, jaj, de megvénült már ez az arc is, fiam.
Szinte nem is az enyém, oly messzire költözött,*

*idegen mosolyok ringják körbe, fekete –
kendős, kalapos bólogatók; vigyetek
innen haza már engem, fiam,
eleget ültünk már nyakukon,
lám, telistele az utak emberekkel,
hogy vonulnak, mint türelemnek tova,
tegyétek majd keresztbe koporsómat,
csak az anyák koporsóin átlépve
tülekedhessenek ki e világból.
...És jöjjetek majd el a temetésemre, fiam,
ne a végtisztesség végett, csak hogy együtt
legyetek végre mind,
kik ma még falak mentén lopakodtok,
lesütött szemmel kerülvén egymás tekintetét,
álljatok körbe néha egy üres gödröt,
nézzetek bátran egymás szemébe,
háttha megdördül odafönt az ég.*

*Simítsd csak arcod vissza, jóanyám,
csupa vérző hús, szikrázó csont mögötte az idő.
A te gyönyörű orcád régóta rásimult
a tájra, két szemedből szívárogo a Nyikó,
a Küküllő, homlokod mögött a Hargita
gyorstartlósos, málnavészes boltja.
Kislányos–vénült arcvonásaiddal,
mit kezdhették én, anyám?
Maholnap hadba kell szállnom,
az első ellen összezsuklana a
nevetéstől, fölemelvén sisakrostélyomat.
Vállamra borulna, úgy röhögne,
hogy micsoda szelíd kislányokkal
küldték megküzdeni a villámos ég alatt.
Elsírná aztán: neki anyja, húga,
gyermek van, minek közibénk vérzivatar?
Billeg ujjaid közt a húsjegy, kenyérjegy,
búcsúzol lassan, anyám.
Arcod a vizeké, füveké, köveké,
magukra ők öltik lassúdan.
Anyától–szőtte villámaiból
elkészül egyszer majd az én arcom is:
szikár lesz, fanyar, meleg és kemény,
akár e költemény.*

A MŰVÉSZETNEK SZÁRNYALNIA KELL

Beregszásban a hajdani Bethlen-kastély és a római katolikus templom mellett tér le mindennap BENKŐ GYÖRGY, hogy munkahelyén, illetve mindenkor műtermében folytassa ebéd utáni munkáját. A „Kaszinóval” (Arany Páva étterem) szemben lévő épület hátsó termének az első pillantásra rendetlennek tűnő környezetében kezdjük beszélgetésünket a festőművésszel. Mackósan mozog, talán még a hangja is olyan, hát a szó is akadozva jön elő, hogy aztán mondani-
valója markánsá válik:

„Így fényképezd le a vásznakat, semmit nem rendezünk át! Utálom a megrendezettséget. Én itt szeretek dolgozni, és ilyen viszonyok közt. Különben a Zenit nevű cég vezetői messzemenően toleránsak. Jó szakemberei a geodéziának és igazi pártolói a művészetnek. Szóval, jól érzem itt magam...”

Tudod-e, hogy megtaláltam az e világon elvégzendő dolgomat: meg kell festenem azt, ami általam a szóval ki nem mondható...

Pedig annak idején nem erre a pályára készültem. Pap szerettem volna lenni. Szüleim ettől nagyon megijedtek, féltettek. Magyaroztatéként mondom: 56-ot írtunk, és a felszabadult Kárpátalján abban az időben tanácsos volt mindenfajta kapcsolatunkat szétvágni a Szent István királyunk óta élő kereszténységgel. Mégis ministráltam egészen 59-ig. Bizony, 56! Édesanyámhoz indultam a kórházba, amikor a Munkácsi úton siettek a láncaltapok az asztélyi átkelőhely felé. A mai napig ható „élmény” volt számomra. De azt sem felejttem, ahogyan tanultuk a hittant — illegálisan! Emlékszem Schönflud Irénke néni szavaira — ő volt az egyik tanítóm. Homolya Péterre, akit Vorkutába is elvittek, de hazatért. Az akkori vezetőség tudott erről a „nyári kurzusról”, de nem akart tudomást venni róla.

Már akkor kezdtem rajzolni: a tankönyveimben fűballisták meg páncélos középkori katonák éltek. Rajzból az érdemjegyem mégis csak hármas vagy négyes volt. De a kényszer erős ám — mindig firkálnom kellett!

Az ókor történetéből szerzett ismeretanyag mélyen megérintett, de a magyar irodalmat már az ötödik osztálytól megszerettem. S ezt magyartanárőmnek, Drávai Gizi néninek kö-

szönhetem. Szuggesztív egyénisége, megjelenítő ereje vissza-visszatér, ha kedvenceimet, Babits, Ady, Jókai vagy Petőfi frásait olvasom.

Hogy mikor kezdtem el komolyan festeni? Nem is az időpont a fontos, hanem a környezet. Egy csatakos, esős téli délutánon... Máig sem magyaráztam meg ezt magamnak, de kevés idő múlva megerősödött a hitem, hogy festenem kell. Nővéremnél voltam akkor Ungváron, s Koczka András megnézte a képeimet... Felejthetetlen Boksayval való találkozásom is, de igazán e pályán Horváth Anna indított el. Köszöneteim nagy része őt illeti.

Viszont sosem tudtam ún. realiztikusan festeni. Hiába magyaráztam, hogy a művészet a szubjektumok megnyilvánulása, s annak szárnyalnia kell! Ekkor mondta Kovács Vilmos nekem: „Menjünk a nehezebb úton!” És mentem, és felkészültünk barátaimmal az első kiállításomra. Csak erre a bemutatóra emlékszem vissza boldogan. Tudod, húsz évesek voltunk... Még a pincekávészó, a Nyírfácska létezett. Nagyon akartuk a rendezvényt, hát bele is adtunk mindent. A Kom-szomol is segített, bár mindent magára vállalt S. Benedek András és Györke Laci. Kedves barátunk, Hordónka Pisti, a „Papó” írt egy skiccet. És Muszka Laci nevét se felejtjük ki! Telt ház lett, és Végh Lali zenekara meg az Olimpia együttes játszott. Ja, és aztán hajnalig pingpongoztunk. Ezt is írd le!

... Bizony, jó lenne egy olyan kávézó meg egy olyan csapat...

Aztán teltek az évek, és egyre több plakátot, lózungot kellett írni. „Hát ez a festészet?” — gondoltam és hosszú ideig elfordultam az ecsetről. Akkor verset írtam, néhány meg is jelent, de a többségét senkinek sem mutattam meg. Később, sajnos, elvesztek.

Az a bizonyos kényszer pedig rádöbentett, hogy az igazi kifejezőképességem a pemzli. Ezt így írd le!

Azóta sem tettem le. Igyekszem, hogy mindennap húzzak legalább egy-két vonalat.

A kiállítás? Az most már nem érdekel. Azt mondom, hogy a közönség jöjjön értem! Viszont fontos számomra, hogy külföldön is ismerjenek. Képeim eljutottak Magyarországra, az USA-ba, a Cseh és Szlovák Köztársaságba, Németországba, Izraelbe és természetesen a Szovjetunió számos vidékére.

Igen, csakis a belső tartalomban hiszek, és hiszem, hogy végig kell csinálnom azt, amiért élek, amiért *itt* élek. (Sajnálom a jó képességű, tehetséges embereket, akik itt hagyják szülőföldjüket.)

Elfogy a szó, Szürkül a világ. Lámpát kell gyújtani. Az égő sárga fénye megvilágítja a vásznakat. Benkő György festéket hígt, bemártja pemzlijét, színesíti világát, világunkat.

Penckófer János

Kárpátalja

Benkő György beregszászi műtermében

BEKE SÁNDOR VERSEI

VERSET MOND ZAKARIÁS MELINDA

Mint ahogyan a virágok is kinyílnak egyszer,
a halál is meghúzza mérgében a kéziféket és
fölszall a veszőhely közepére és bemondja a
mikrofonba: NA FIÚK, EBBŐL IS ELÉG VOLT!
s azután lefejezni a hunyorgó inkvizitorokat
és bűnbánóan kiemel egy üvegkoporsót a föld
mélyéből, fölemelni a koporsó fedelét, föl-
emeli a szemfedőt és pofozgatni kezdi a halott
tündérkisasszonyt, a huszadik századvég ma-
rilyn monroeját, a K Ö L T É S Z E T E T.
A költészet ekkor fölemeli fejecskéjét az
üvegkoporsóból és hirtelen magához térve, a
Küküllő partján, az udvarhelyi Népszínház színpa-
dán, Zakariás Melinda hangjában elkiáltja
magát: ISTENEM, MEKKORÁT TÉVEDTEM! hisz azt
álmodtam, hogy a virágok is kinyílnak egyszer,
de a halál még daczból sem húzta meg a kéziféket
és átgázolt a délibábos pusztára velem, pedig
lásd, édesem, a költészet találkozás veled a
citrom-szigeteken, a költészet az a pásztor-
tűz, amit a legszívesebben kioltanának a ga-
rázdálkodó emberek. A költészet nem az a ke-
reszt, ami kilátszik a lélek impériumból,
ha nem ujjperceim remegése a hamutálcában a
szürke hamu emlékében, s a te piros szá-
festékes csókok egy elhanyagolt poros szemé-
lyonat ablakán, ó, a K Ö L T É S Z E T te vagy, te, a
huszadik századvég páholyában üldögélő fáradt
és gondterhelt emberiség, te, aki négyzetgyö-
köt vontál a lélekből, magadból és magunkból
és történetünkben, te, aki négyzetgyök alá
helyezted a kétezredik esztendőt is. Ó költé-
szet, lásd, a színpadon verset mond Zakariás
Melinda és virágözön fogadja a színpadon, s
a reflektorfényben meggyúlnak a virágok és
égni kezdenek Zakariás Melinda kezében, a köl-
tészet nagy ünnepén, a költészet olimpiáján,
itt, a Küküllő partján, mint ahogyan a vi-
rágok is kinyílnak egyszer és meggyúlnak az a
négyzetgyök-háztető is, mert hát ugye, alva-
járva nem lát, nem hall az ember és ijedté-
ben, arcán köszörült mosollyal, megjelenik a
délibábos pusztá kellős közepén és azt gondolja,
hogy ott majd énekelni fog, bátran mint ahogy
még nem énekelt senki, sélíg berekedt és meg-
kékült törpeszájjal végeérhetetlen, hatal-
mas századforduló k ö l t é s z e t e t...

1988

A HAVASI GYOPÁR

Megcímzetlen levél Szócs Gézának

Kedves Barátom! Nagyon félek neked meg-
mondani, hogy a múltkor kinyitottam versköteted,
s pontosan annál a versnél, a huszonvalahányadik
oldalon, megtaláltam a havasi gyopárt. Pontos-
an ott bújdosott a te verskönyvedben: laposan, épen
és sértetlenül. De tudod-e, hogy hideg tél van
nálunk: az ezeralahányadik hóhullás évszaka és
párbaja. És annyi temetés. Hallanád hogy vias-
kodnak a középkori íródeákok a huszadik század végi
mesemondókkal, s hallanád azt az üvöltést és
csörtetést az évezredek erdők bozótjai, s lomb-
jai között, mikor fehér vizsláikkal menekülnek
a pávatollas kalapú vadászok, s berontanak dél-
ceg kastélyok udvaraiba a pásztorok juhnyájai-
kal túlról, büszkén és otthonosan, kidülesztett
hegygel, mint a turbékoló galambok.
Szóval kinyitottam versköteted és a havasi
gyopár tövében eszembe jutott, hogy élünk. Hogy
élünk, mint minden ember. Mint az ezeralahányadik
hóhullás alatt a tízcentiméternyi zsenge búzaszá-
lak, mint a hazaszeretet vadászokban és büszke
pásztorokban, élünk mint a virág régi csataterek
fölött, élünk, mint ez a havasi gyopár, annak a
versnek a lelkében, a te könyvedben. Különben
nagyon vigyázok rá, mert azt a havasi gyopárt én
téptem le azokról a bércekről, ahol apró gyermekek
gyújtogattak tüzet, ha jött felénk a tatár és
én hoztam haza zöld hátizsákomban és tudom, hogy
tévedtem...

1987

AZ UTOLSÓ MEGCÍMZETLEN LEVÉL

Kedves barátom! Nagyon félek neked
megmondani, hogy a múltkor valaki belopód-
zott az én szobámba. Megállt könyvtáram
előtt, s az egyik polcra leemelt egy köny-
vet. Leemelte és lapozni kezdte. És végig-
lapozta és végighöngészte, s az egyik vers
tövében megtalálta a havasi gyopárt.
Semmit se szólt, csak gondolt egyet és magával
vitte. De tudod-e, hogy nagyon sajnálom. Na-
gyon szerettem azt a havasi gyopárt!

És íme, azóta járom ismét a bérceket,
ahol a százados tűzhelyekből a hamut szerte
fújta a szél és vad füvek nőttek körül a
tűzhely-koronákat és járom, fürkészem azokat
a bérceket és keresem a fehér csillagocskákat,
keresem eszméletlenül a havasi gyopárt,
s ha netalán megtalálom, beismerem neked,
hogy ismét tévedtem...

1987

Halálának kilencvenedik évfordulóján

Életéről és munkásságáról szinte kis könyvtárnyit írtak eddig. Ennek számottevő része magyarul is megjelent, vagy éppenséggel magyar nyelven keletkezett. Vegyük szóba a fontosabbakat.

Megismerésének, megismertetésének első állomásaként — az előadott művekkel részben párhuzamosan — lefordították magyar nyelvre minden jelentős operájának szövegkönyvét és meg is jelentették nyomtatásban, egyik-másikat nem is egyszer. Fordítói között leggyakrabban Egressy Béni (*Ernani, Két Foscari, Luisa Miller, Macbeth, Nabucco*), Lányi Viktor (*Don Carlos, Falstaff, Traviata, Trubadur, A végzet hatalma*) szerepel. A *Rigoletto* szövegkönyve tizenegyszer, a *Trubadur* tízszer, a *Traviata* pedig kilencszer látott napvilágot magyarul. Nagy vallásos műve, a *Rekviem* két nyelvű kiadásban, latin és id. Arbányi Kornél magyar nyelvű fordításában került forgalomba.

Művészetének első magyar nyelvű népszerűsítői között a jeles kolozsvári polihisztort, Brassai Sámuel is számon tartjuk. A romániai zenei életnek Verdihez kapcsolódó anyagáról — művek elhangzásáról, a nagy olasz zeneszerzőről szóló zeneírásokról — Lakatos István nyújtott összefoglaló képet előbb a *Pásztor* (1941) és a *Korunk* (1963) hasábjain, majd önálló kötetében (1971). A kolozsvári magyar zenés színpadon elhangzott Verdi-operákról szintén Lakatos István kötetéből szerezhetünk tudomást, — egyik-másik művét a világbemutató után egészen rövid idő múltán szólaltatták itt meg (*Rigolettó* 1854-ben, a *Trubadur* 1858-ban).

A jelentősebb külföldi Verdi-irodalomból magyar fordításban Carlo Gatti munkája (1967), Vincent Sheean életrajzi kötete (1973) került az olvasók kezébe és a Wagner-Verdi-vitában Verdi-nek igazságot szolgáltató, nagy sikerű Franz Werfel-mű (1974), valamint a zeneszerző életét jól összeválogatott képekben bemutató Petzold-kötet (1957).

Szép eredményeket mutat-

hat fel a magyar nyelven keletkezett Verdi-irodalom is. Falk Géza kottapéldákkal színezett elemzéseit tartalmazó kötet (1941) után Jemnitz Sándor a zeneszerző dallamalkotásában jelentkező variáló-művészetét érzékeltette (1943). Hosszabb szünet után a Kis zenei könyvtár sorozatában Eörsz László jelentkezett magas szinten népszerűsítő kötetével (1961). Időrendi áttekintése alapul szolgált Verdi életét krónikaszerűen bemutató kis kötetének (1966). Komár Pál Verdi-leveleket tett közzé Vadass László fordításában (1956), Várnai Péter a magyarországi Verdi-vonatkozásokat dolgozta fel és jelentette meg — a librettók magyar nyelvű kiadásainak jegyzékével és magyar Verdi-diszkográfiával (1975; — e munka egyébként a pármái Verdi-Intézet felkérésére készült és először olasz nyelven jelent meg).

Gál György Sándor életrajzi regényben örökítette meg a zeneszerző alakját (1952). Várnai Péter újabb értékes Verdi-kötettel ajándékozta meg a zeneirodalmat: Verdi operáinak kalauzával (1985).

A magyar nyelvű operakalauzoknak is elmáradhatatlan része a Verdi-művek ismertetése, népszerűsítése (Gál György Sándor, Balassa Imre, 1955 előtől kezdve, Till Géza — 1964). Hasonlóan pozitív módon viszonyulnak a témához az opera történetét tárgyaló munkák (Eörsz László — 1960, Németh Ámádé — 1980), illetőleg az operalexikon (Várnai Péter, 1975).

A mai érdeklődő, napjaink Verdi-rajongója egyes operáinak (fűzetes) ismertetésétől kezdve stílusának sajátos vonásait tudományos igény-nyel tárgyaló dolgozatokig talál olvasnivalót. Részletesebb számbavétel túllépni e cikk kereteit, éppen ezért ezúttal csak példaként említjük Harmat Artúr, Kókai Rezső, Prahács Margit, Molnár Antal, Liebner János, Lesznai Lajos, Várnai Péter írásait, Lendvai Ernő kötetnyi összhangzattani elemzéseit, vagy a temesvári Zenei Szemlében Járosy Dezső neve alatt megjelent esztétikai méltatásokat.

Giuseppe Verdi
(1813—1901)

Benkő András

ISTEN LÉTE

A nagy francia gondolkozó, Blaise Pascal írja: „Csak kétféle embert nevezhetünk értelmesnek: az egyik, aki Istent teljes szívvel szolgálja, mert már ismeri. A másik, aki Istent teljes szívvel keresi, mert még nem ismeri.”

Gyakran hallunk vagy olvasunk olyan véleményt, amely szerint az Isten „meghalt”, az Egyház sírboltjában nyugszik. A hívő magatartás túlhaladott álláspont. Ennek nyomán érdemes felvetnünk a kérdést: Vajon az atomkorszakban lehet-e még Istenben hinni, vallásosnak lenni?

Igen hosszadalmas lenne felsorolni az istenhit-ellen megfogalmazott véleményeket. Felesleges lenne vitába szállni a közismert kijelentéssel: Nem hiszek Istenben, mert nem látom. A hívő ember is vallja: Isten nem látható földi életünkben, mert a másletűség fátyla elrejtje előlünk. Az is nyilvánvaló, hogy Isten egészen másként létezik, mint teremtményei. Sokan éppen azért nem találják meg, mert hamis elképzelések útján keresik.

Főleg az elmúlt században a természettudomány nevében erőszakkal le a sorompókat az istenhit előtt. Ma azonban senki sem állíthatja, úgynevezett tudományos alapon, hogy egyre táguló világunkban nincs hely a tervező és teremtő Isten számára? Az istenhit megszületésében éppen az a felismerés játsza a főszerepet, hogy az egész világ magán viseli az ajándékjellegét. Minden, ami csak létezik, mástól kapja a létét. Márpedig, ha minden ajándék, ajándékoznak is kell lennie. Ez az ősi élmény fordítja az embert minden lét forrása, az Isten felé.

„Legbensőbb énemnél is jobban bennem voltál és magasabban minden magasságomnál.”

Szent Ágoston

Tévedés lenne azt gondolni, hogy a hit világa ott kezdődik, ahol a tudomány országa véget ér. A teremttel találkozni annyi, mint a teremttel találkozni. Ezt úgy is fogalmazhatjuk, hogy az istenhívő nemcsak térben és időben látja a dolgokat, hanem Istenben is. Ez az úgynevezett vallásos dimenzió, erre épül Istenhez fűződő kapcsolatunk.

Tévedett tehát az ókori gondolkozó, amikor félelemből eredeztette az istenhitet.

„Nem a félelem, nem a kelleni, nem a szeretet teremtet a vallást, de a félelem, szeretet, és és szíve működő közre, hogy megismerjük a lét és élet ez örök s végtelen vonatkozásait. Nem kellett „kitalálni”, hanem meg kellett találni, nem kellett „kikölte-ni”, hanem inspirált szívvel meg kellett látni.”

Prohászka O.

Teljesen egyoldalú az az állítás is, amely ópiumnak, kábítószernek minősíti a vallást. Igaz, hogy sokan visszaéltek az emberek vallásos hitével és erre hivatkozva folytatták elnyomó, másokat megrövidítő uralmukat. Az igazi istenhit nem kábítószer, hanem sokkal inkább izgatószer, ami segítséget nyújt a földi élet igazságos elrendeléséhez.

„Nyugodj meg, hiszen nem keresnéd az Istent, ha a szívedben már meg nem találta volna.”

Pascal

Mióta az ember felkapaszkodott a gondolkodás magasságába, mindig foglalkoztatta az Istenkérdés. Nyilvánvaló, hogy az emberi értelem gyakran eltévedt az istenkeresés útján. Téves képzetek, téves fogalmak, számos babona és tévhit szegődött nyomába. Mivel Istenről csak Isten szólhat helyesen, minden emberi beszéd dadogásnak minősíthető. Keresztény hitünk mindig is vallotta, amit János apostol így fogalmazott meg:

„Istent nem látta soha senki, az Egyszülött Fiú nyilatkoztatta ki, aki az Atya ölében van.”

Jn 1,18.

Mindebből nyilvánvaló, hogy Jézusnak köszönhetjük tiszta istenfogalmunkat. A logika utcájában is eljuthatunk Isten létének felismeréséig, de kiletét Jézus tanításából ismerhetjük meg helyesen.

„A különböző vallásoknak csak sejtéseik vannak Istenről, Jézus Krisztusnak azonban ismerete. Mivel ő több, mint ember, ezért át tudta törni a sűrű fátylat, amely mögött a nagy Titok rejtőzik, akit Istennek nevezünk.”

Gerhard Bergmann

Az Úr Jézus jómaga így foglalta össze főpapi imájában földi küldetését: „Én igazságos Atyám! A világ nem ismert meg, de én ismerlek, s ő is felismerték, hogy te küldtél. Megismerttem velük nevedet és ezután is megismertetem, hogy a szeretet, amellyel szeretsz, bennünk legyen, s én bennük legyek.”

Jn 18, 26.

SZÉKELY ÚTKERESŐ Irodalmi és művelődési folyóirat

Főszerkesztő:

BEKE SÁNDOR

Szerkesztőség:

BALÁZSI DÉNES

CSOMORTÁNI MAGDOLNA

DEÁK ZOLTÁN

KOZMA MÁRIA

RÓTH ANDRÁS LAJOS

Állandó munkatársak:

Beregszász (Kárpátalja)
PENCKÓFER JÁNOS

Margitta
PAPP ATTILA

Brassó
LENDVAY ÉVA
SZENYEI SÁNDOR
UGRON LEVENTE

Marosvásárhely
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
TÖRÖK LÁSZLÓ

Budapest
BAKAY KORNÉL
BALÁZS GÉZA
GYÁRFÁS ENDRE
NAGY GÁSPÁR

Miskolc
HAJDU GÁBOR

Bukarest
CSEKE GÁBOR

Nagyvárad
FÁBIÁN IMRE
GITTAI ISTVÁN
JAKOBOVITS MIKLÓS
PATAKI ISTVÁN
SZÜCS LÁSZLÓ

Csiksztereda
KARDALUS JÁNOS
KELEMEN KATALIN

Sepsiszentgyörgy
MÉSZELY JÓZSEF
VERESS DÁNIEL
ZSIGMOND GYÓZÓ

Gbelce (Csehszlovákia)
LISZKA JÓZSEF

Halmaj (Magyarország)
CSEH KÁROLY

Székelykeresztúr
FEKETE JÁNOS
GÁLFALVI SÁNDOR

Kibéd
RÁDULY JÁNOS

Székelyudvarhely
FERENCZI GÉZA
HUBBES ÉVA

Kolozsvár
BALOGH EDGÁR
BENKÓ ANDRÁS
CSEKE PÉTER
EGYED ÁKOS
FERENCZI ISTVÁN
NAGY OLGA
TÓKÉS ISTVÁN

KOVÁCS SÁNDOR
LÓRINCZ GYÖRGY
LÓRINCZ JÓZSEF
SZABÓ BARNA
VOFKORI GYÖRGY
VOFKORI LÁSZLÓ

A szerkesztőség postacíme:

4150 Székelyudvarhely

Postafiók 40, RO.

Folyóiratunk kapható a könyvesboltokban.

Terjeszti és belföldi megrendeléseket
elfogad a csikszeredai **ORION** kisvállalat.
(Petőfi u.6 szám 4100 Csiksztereda, RO.)

Telefon: 958 / 14949)

Készült az
SZKI Computer Media Rt.
TYPO rendszerével
az **INFOPRESS**-nél.

A székelyek nyomában (8)

Az Aranyoshoz település

A székelység középkori településeinek sorát az Aranyoshoz való település rekeszti be. Erről már közvetlenebb okirati forrás is maradt.

Amikor a kézdi székelyeket a Nagy-Küküllő bal partja mentén húzódó területről (1224-ig) nagyobb részt kivonták, akkor a későbbi Kétszék (Medgyes és Nagyselyk) területén még ott maradt a kézdiek jelentős része, de nem sokáig, mert a második nemzedék már ismét helyet változtatott. 1266-ban kiűrték területüket újonnan betelepített németek foglalták el, a székelyek pedig az Aranyos táján rendezték be új otthonukat. Erről V. István király (ő saját magát számoztatta így, nem véve figyelembe, hogy Szent István apja, Géza és István névre kereszteltette magát és királyként tisztelték) oklevelet állított ki. Az adományozást 1289-ben IV. László király megerősítette. Az erről kiadott oklevél szerint már István király a székelyeknek adta a tordai várhoz tartozó aranyosi területet a neki tett szolgálatokért.

A szolgálat, amelyre az oklevél céloz, valószínűleg az öregebb király (István édesapja), IV. Béla ellen 1264-1265-ben viselt hadjáratával kapcsolatos, amely hadjárat az ifjabb király, István isaszegi győzelmével végződött.

Felmerül azonban a kérdés, hogy miért néptelenedett el az Aranyosmenti terület, hová lettek lakói?

A kunok, akiknek birodalma egykor az Al-Dunától a Balkas-tóig húzódott, sokáig voltak a magyar király birodalmával „hidegháborús” kapcsolatban, a hozzájuk küldött hittérítőket sem akarták befogadni. Két körülmény azonban megváltoztatta a helyzetet. Az egyik az volt, hogy 1223. május 31-én a Fekete-tengertől északra a Khalka folyónál a Szübötej és Dzsebe vezette mongol sereg súlyos csapást

mért a szövetséges kun-orosz seregére. E csata eredményeként a hosszan elnyúlt Kunország ketté szakadt. A keleti részen rekedtek beálltak a mongol birodalom seregébe, s tatárokként kezdtek szerepelni és így maradtak meg a mai napig. A nyugati kunokat közben már a Kárpátok karéján kívül terjeszkedő német lovagok is szorongatták. (...) A csapások rugalmassabbá tették a kunokats mivel a mongol terjeszkedés egyre erősebben veszélyeztette őket kelet felől, hajlandók voltak a magyarokkal kiegyezni. (...) Megalakult a közvetlenül a pápa alá rendelt *Mil-kói püspökség*, amelyet megfelelő magyar segédekkel láttak el. Így a németek által áttelepített magyarok után újabb magyar csoport került a Kárpátokon kívülre. (...) Míg IV. Béla, mint öregebb király, tovább viselte „Kunország királya” címét, 1263-ban István felvette a „kunok ura” címet...

Ezek az előzmények bátorítanak arra a következtetésre, hogy István király Kunországba irányította, a tordai várbirtok embereit s ezért néptelenedett el az Aranyos vidéke. (...)

A Medgyes környékéről jött kézdi székelyek tehát valószínűleg a szervezeten a Kárpátokon túlra vonulókól kapták meg az aranyosi területet, nem

mint járványban, vagy háborúban elpusztultak hajlékát és nem is olyan területet, amelyen nekik kellett volna az első lépéseket megtenniük ahhoz, hogy művelhetővé tegyék. III. András 1291-ben kiadott adomány megerősítő oklevelé szerint „az Aranyosnál levő kézdi székelyek” 29 falu területét kapták meg, de az nem tűnik ki, hogy minden falut újra benépesítették-e. Alighanem helyes Bodor Györgynek az a következtetése, hogy kezdetben csak 24 településen éltek.

Egy 15. század végi feljegyzés, amelyet a Székely Oklevéltár (I.295) közöl, említi, hogy az Aranyos mellé települők „maguk közül hat hadnagyot, azaz hat nemet választottak”. Itt valószínűleg felületes fogalmazásról van szó. Talán azt akarta a feljegyzés készítője rögzíteni, hogy az újonnan kialakuló aranyosi terület székelysége a hozzá most már legközelebb levő Marosmenti székelység szervezeti formájához alkalmazkodott: hat nemre és 24 ágra szerveződött, ami az itt alakuló faluk számához közel álló szám. Mivel régen a nemeknek voltak igaztevő bíráik „nemen kedek”, az sem lehetetlen, hogy a nemek katonásabb jellegű főtisztjei „hadnagy”-nak nevezték. Mindez talán arra vall, hogy az Aranyos mellé kerültek hangsúlyozni akarták azt, hogy most már ők is olyan jelentőségű egységet alkotnak, mint amilyen egységek a többi erdélyi székelyeknél már fejlődőben voltak.

Magának az aranyosi területnek félhold alakú nyúlványa és az ettől körülvevő Torda vármegyei terület arra mutat, hogy nem a földrajzi alakulatok, hadászati szempontok határozták meg a terület formáját. Így tehát az egész aranyosi székely tájék nem egységes jellegű. (...)

Aranyosszék címere